

ยุทธศาสตร์การบูรณาการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อ สร้างความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ของ จังหวัดตราด

Integrated Community-based Tourism Strategies for Income Equity Building of Trat Province

จำลอง แสนเสนาะ*
ขวัญศิริ เจริญทรัพย์**

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยว สินค้า
ท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับตำบลของ
จังหวัดตราดอันเป็นฐานข้อมูลไปสู่การพัฒนายุทธศาสตร์การบูรณาการและจัดทำ
ฐานข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดตราด เพื่อสร้างความเป็นธรรมในการ
กระจายรายได้ของจังหวัดตราด วิธีการศึกษาในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการวิจัยแบบ
ผสมผสาน (mixed method) ระหว่างการวิจัยเอกสาร (documentary research) การ
วิจัยประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า (oral history) การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง
(structured interview) และการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) ผลการศึกษา

* อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
รำไพพรรณี (A lecturer of Department of Political Science, Faculty of Humanities and
Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University)

** อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
รำไพพรรณี (A lecturer of Department of Political Science, Faculty of Humanities and
Social Sciences, Rambhai Barni Rajabhat University)

พบว่า การขับเคลื่อนเพื่อสร้างความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ของจังหวัดตราด โดยอาศัยการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นควรต้องมีการบูรณาการระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วัฒนธรรม ชายทะเล ประวัติศาสตร์ และการท่องเที่ยวเชิงอาหารเข้าด้วยกัน ในการพัฒนายุทธศาสตร์การบูรณาการโดยการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค พบว่ายุทธศาสตร์ในการท่องเที่ยวชุมชนของจังหวัดตราดที่มีลักษณะยุทธศาสตร์เชิงรุก โดยมีความจำเป็นต้องขับเคลื่อนการท่องเที่ยวชุมชนในจังหวัดตราด โดยมุ่งใช้จุดแข็งของจังหวัดตราด เพื่อมาพัฒนาให้เป็นประโยชน์ต่อโอกาสที่เอื้ออำนวย ส่วนเนื้อหาเชิงยุทธศาสตร์ดังกล่าวควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดตราด การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวระหว่างจังหวัดตราดกับประเทศกัมพูชาและยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งให้ SMEs เพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวโดยชุมชน

คำสำคัญ : ยุทธศาสตร์การบูรณาการ, การท่องเที่ยวโดยชุมชน, การสร้างความเป็นธรรมในการกระจายรายได้

Abstract

The objective of this research was to investigate tourism resources, tourism products, and tourism facilities operated by the sub-district communities in Trat province which brought about to the integrated strategy development and tourism database operation made by the community in Trat province for income equity building in Trat province. The mixed method research methodology consisting of documentary research, oral history, structured interview, and in-depth interview were applied to this study. The findings showed that the income equity building in Trat province driven by the community tourism management should be integrated with ecotourism, culture, beaches, history, and culinary tourism. The study of strengths,

weaknesses, opportunities, and threats revealed that the strategic status of community tourism in Trat province was the approach strategies, showing the community tourism in Trat province had to necessarily be driven and developed by emphasizing on the strengths of Trat province in order to establish more propitious chances. Therefore, the content of strategies for driving the community tourism in Trat province should be focused on the development of tourist attractions made by the community in Trat province with the connection of Trat province and Cambodia. The strategies to strengthen SMEs should be done in order to develop the potential of tourism conducted by the community.

Keywords: Integrated Strategies, Community-Based Tourism, Equity Building

1. บทนำ

การท่องเที่ยวของจังหวัดตราดมีการพัฒนาในลักษณะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวอย่างเห็นได้ชัด จากการเติบโตของการท่องเที่ยวในหมู่เกาะช้าง เริ่มขึ้นหลังจากที่มีการสร้างท่าเรือเฟอร์รี่ ของเอกชน 2 แห่ง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 ซึ่งมีผลทำให้การเดินทางท่องเที่ยวเป็นไปด้วยความสะดวกในการข้ามฟากจากแผ่นดินใหญ่ไปสู่เกาะช้าง กล่าวคือ นักท่องเที่ยวสามารถนำรถยนต์ส่วนบุคคลข้ามฟากไปท่องเที่ยวบนเกาะช้างได้โดยตรง ซึ่งแตกต่างจากก่อนหน้านี้ที่นักท่องเที่ยวต้องอาศัยเดินทางข้ามฟากไปเกาะช้างโดยเรือประมงเป็นหลัก ดังนั้น จึงพบว่าในปี พ.ศ. 2543 จึงมีนักท่องเที่ยวเข้ามาหมู่เกาะช้างมากถึง 274,354 คน (สมชาย เดชะพรหมพันธุ์, 2546)

การขยายตัวการท่องเที่ยวบนหมู่เกาะช้างไปสู่รูปแบบอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเมื่อได้รับการสนับสนุนจากนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวหมู่เกาะช้างให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในระดับโลก เพื่อสร้างรายได้ให้กับประเทศหลังจากที่ประเทศไทยเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจการเงินในปี พ.ศ. 2540 รัฐบาล พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ได้

ตระหนักถึงความสำคัญของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่จะช่วยฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ ดังการประกาศของ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร ที่ถือเป็นนโยบายของรัฐบาลว่า

“ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพจำนวนมาก บางแห่งมีความโดดเด่นทางธรรมชาติสูง บางแห่งมีเอกลักษณ์ทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถสร้างเป็นจุดขายดึงดูดนักท่องเที่ยวทั่วโลก การท่องเที่ยว หากมีการบริหารจัดการอย่างมีเอกภาพและมีประสิทธิภาพน่าจะสร้างรายได้ให้ประเทศจากเดิมปีละหลายแสนล้าน เป็นหลายล้านล้านบาทได้ สิ่งที่รัฐบาลอยากเห็น คือ ทำอย่างไรจะเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวต่างประเทศเท่ากับจำนวนคนไทยเกาะช้าง ซึ่งใหญ่เป็นอันดับสอง มีหมู่เกาะบริวาร 52 เกาะ และยังมีความงดงามตามธรรมชาติหลงเหลืออยู่มาก จะเสียหายไปเพียงเล็กน้อยต้องขอขอบคุณประชาชนเกาะช้างที่ช่วยกันรักษาธรรมชาติให้สมบูรณ์จนถึงวันนี้ แสดงว่าคนเกาะช้างรู้คุณค่าของคำว่า ธรรมชาติ คือ ทรัพย์สมบัติอันยิ่งใหญ่ หรือ *nature is treasure* ฉะนั้น ธรรมชาติต้องถูกรักษา การพัฒนาที่ต้องทำทั้งสองอย่าง ต้องทำควบคู่กันไป ผมต้องการเห็นเกาะช้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ยังคงความสมบูรณ์ของป่าเขตร้อนมีการสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพโดยประชาชนท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการขายผลิตภัณฑ์และบริการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างยั่งยืน”

จากที่ได้กล่าวมาในข้างต้นและจากความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรปรากฏผลอย่างชัดเจนในปี พ.ศ. 2544 ซึ่งได้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก เกาะช้างก็คึกคักด้วยนักท่องเที่ยวที่แห่กันเข้ามาขวั้นซื้อที่ดินและเดินหน้าก่อสร้างสถานที่พักตากอากาศ ด้วยหวังว่าจะกอบโกยกำไรมหาศาล เมื่อรัฐบาลทักษิณ ชินวัตรได้ประกาศนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของเกาะช้าง โดยให้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในระดับนานาชาติ เป็นจุดกำเนิดของโครงการพัฒนาเกาะช้างและ

พื้นที่เชื่อมโยงเพื่อการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ซึ่งกำหนดให้เกาะช้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ระดับโลก และเป็นประตูไปสู่แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในแถบ อินโดจีน โดยได้จัดตั้งองค์การมหาชนภายใต้ชื่อองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.) รับผิดชอบพื้นที่เกาะช้าง พร้อมเกาะบริวาร 52 เกาะ และพื้นที่ริมชายฝั่ง รวมพื้นที่กว่า 4.2 พันตารางกิโลเมตร

อย่างไรก็ดี การพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวบนหมู่เกาะช้างนั้น เกิดขึ้นบนฐานของระบบแบบทุนนิยม ดังนั้น จึงสร้างช่องว่างของรายได้และผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวบนหมู่เกาะช้างกับการท่องเที่ยวในส่วนพื้นที่อื่น ๆ ของจังหวัดตราด โดยพบจากปรากฏการณ์การกระจุกของนักท่องเที่ยวและรายได้ ที่มาเที่ยวในจังหวัดตราด ดังจะเห็นได้จากคำสัมภาษณ์ที่ว่า (สมโภชน์ วาสุกี, 2559, สัมภาษณ์)

“เราเคยตัดพ้อต่อว่าทำไมคนที่มาจากจันทบุรีลงสะพานแม่น้ำเวฬุบ๊อบก็λεύขวา ทำไมไม่λεύมาตราดสักที มันก็เกิดมีคำถามว่า มาตราดแล้วได้อะไร ถ้าเป็นผมนะผมไม่มา แต่พวกเรากำลังนึกว่า ไร่เกาะช้างมันเป็นเศษเสี้ยวนิดเดียวของจังหวัดตราดของดีในพื้นที่ของจังหวัดตราดมีเยอะมากอยู่ในวิถีชีวิตอยู่ในชุมชนอยู่ในตำบลอยู่ในหมู่บ้านเอละเราจะปลูกคนเหล่านี้ให้ขึ้นมา”

ความสำคัญของการศึกษาการท่องเที่ยวจังหวัดตราดในเวลาต่อมา พบว่าได้เกิดปรากฏการณ์บางอย่างของการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวที่เคยกระจุกตัวอยู่แต่เฉพาะการท่องเที่ยวหมู่เกาะช้างไปสู่การท่องเที่ยวในส่วนอื่นของจังหวัดตราด โดยอาศัยการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ตัวอย่างเช่น การเกิดท่องเที่ยวโดยชุมชนคลองบางพระ อำเภอเมือง พบว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนคลองบางพระเกิดขึ้นจากความบังเอิญที่นักท่องเที่ยวต่างชาติ ซึ่งมุ่งไปท่องเที่ยวบนเกาะช้างต้องตรอกหรือตกเรือที่จะเดินทางข้ามไปเกาะช้าง ดังนั้น นักท่องเที่ยวต่างชาติดังกล่าวจึงต้องหาที่พักค้างคืนก่อนเดินทางไปเกาะช้างในวันต่อไป สถานการณ์ที่เป็นจุดเล็ก ๆ ดังกล่าวนี้ ได้ทำให้นักท่องเที่ยวต่างชาติมีโอกาสได้สัมผัสชีวิตชุมชนในเขตอำเภอเมืองและเกิด

ความต้องการที่จะให้บริการท่องเที่ยวจากชุมชนมากขึ้นเรื่อย ๆ จนในเวลาต่อมาคนในชุมชนสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังนั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเริ่มกลายมาเป็นกลไกในการกระจายรายได้จากการไปท่องเที่ยวเกาะช้างอย่างเห็นได้ชัด

ดังนั้น ถ้าปรากฏการณ์ของท่องเที่ยวโดยชุมชนสามารถช่วยสร้างความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ ดังเช่น กรณีชุมชนบางพระแล้ว เป็นสิ่งที่น่าศึกษาว่าในจังหวัดตราดมีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวมากน้อยเพียงใด และควรมียุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวอย่างไร เนื่องจากการสำรวจโดยเบื้องต้นเกี่ยวกับสภาพของจังหวัดตราด จะพบว่าตราดมีทรัพยากรในการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในหลายมิติ เช่น (สมโภชน์ วาสูกี, 2559, สัมภาษณ์; คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ ฯ, 2542)

1) ทรัพยากรด้านประวัติศาสตร์และโบราณสถาน เช่น มีวัดบุปผารามหรือวัดปลายคลอง ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่ สร้างขึ้นตั้งแต่สมัยอยุธยา แหล่งรวบรวมโบราณวัตถุ เช่น พระบรมสารีริกธาตุ เป็นต้น

2) ทรัพยากรด้านป่าเขาลำเนาไพร เช่น เขือกเขาบรรทัด เป็นต้น มีความยาว 150 กว่ากิโลเมตร

3) ทรัพยากรด้านชายทะเลและป่าชายเลน ยังมีการรักษาป่าชายเลนของชุมชนไว้ได้อย่างมากมาย เช่น ป่าชายเลนบ้างเปรี๊ดใน ระแนะ บ้านน้ำเชี่ยว เป็นต้น

4) ทรัพยากรด้านสวนผลไม้ พบว่ามี เงาะ ทุเรียน มังคุด ลองกอง สละ ลำไย มะไฟ ลิ้นจี่ กัลยไช้ เป็นต้น

5) ทรัพยากรด้านอาหารและสินค้าพื้นเมือง ซึ่งมีอยู่ตั้งแต่เชิงเขาที่ราบลุ่มแม่น้ำ จนถึงชายทะเล เช่น หมูชะมวง อาหารทะเล แกงป่าแสนตุ้ง อาหารจากกระวาน น้ำลำรอง พลอยและเครื่องประดับอัญมณี เป็นต้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การตอบใจวิทยวิจัยเกี่ยวกับศักยภาพของทรัพยากรการท่องเที่ยวในจังหวัดตราดและยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชน ผู้วิจัยกำหนดวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

2.1 เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยว สินค้าท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับตำบลของจังหวัดตราด

2.2 เพื่อพัฒนายุทธศาสตร์บูรณาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสร้างความ เป็นธรรมในการกระจายรายได้ของจังหวัดตราด

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยของโครงการ ยุทธศาสตร์การบูรณาการท่องเที่ยว ชุมชนเพื่อสร้างความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ของจังหวัดตราด ใช้หน่วยในการศึกษา คือ ตำบล เนื่องจากเป็นหน่วยการปกครองที่ยังคงลักษณะความเป็นชุมชน ในปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันหน่วยตำบลก็ยังเป็นหน่วยที่มีการจัดองค์กรในการ ขับเคลื่อนได้อย่างจริงจัง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การปกครองท้องถิ่น และ องค์กรชุมชน เป็นต้น หรือประชาสังคมท้องถิ่น เช่น สภาองค์กรชุมชนตำบล เป็นต้น

ในการศึกษาดำเนินการในจังหวัดตราด ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 12 ตำบล ผู้วิจัยใช้การ เลือกตัวอย่างในเชิงคุณภาพเป็นกลยุทธ์ในการดำเนินการวิจัย การเลือกตัวอย่างในเชิง คุณภาพ การเลือกกลุ่มตัวอย่างในเชิงคุณภาพเป็นการเลือกตัวอย่างแบบ เฉพาะเจาะจง (purposeful sampling) ซึ่งหมายถึงการเลือกหน่วยหรือกรณีที่ตั้งอยู่บน วัตถุประสงค์ที่เฉพาะเจาะจงมากกว่าจะเป็นการสุ่ม การเลือกตัวอย่างแบบ เฉพาะเจาะจงมีลักษณะที่สำคัญดังนี้ (Teddie & Tashakkori, 2009: 173-174)

1) การเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง มุ่งที่จะตอบสนองวัตถุประสงค์ที่ แน่นนอน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับคำถามวิจัย ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องเลือกกรณีตัวอย่างซึ่งให้ ข้อมูลมาก (information rich) เกี่ยวกับคำถามวิจัยดังกล่าว

2) การเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงนั้น กลุ่มตัวอย่างมักจะได้รับ การเลือกจากการตัดสินใจของนักวิจัยและผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องในเรื่องที่จะศึกษา

3) กระบวนการในการเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง จะให้ความสำคัญต่อ ความลึก (depth) ของข้อมูลที่ได้มาจากกรณีแต่ละกรณี

4) การเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงโดยทั่วไปจะมีจำนวนน้อย แต่ขนาดตัวอย่างที่แน่นอนนั้นจะขึ้นอยู่กับรูปแบบการวิจัยและคำถามวิจัย

เทคนิคในการเลือกตัวอย่างในโครงการวิจัยนี้ใช้การเลือกตัวอย่าง ให้ความแตกต่างหลากหลายมากที่สุด (maximum variation sampling) กล่าวคือ เป็นการเก็บตัวอย่างที่ต้องการให้เนื้อหามีความแตกต่างกันมากที่สุด เพื่อผู้วิจัยจะสามารถสรุปเป็นแบบแผนที่มีร่วมกัน (common pattern) ภายใต้ความหลากหลาย แต่แผนดังกล่าวไม่ใช่เป็นข้อสรุปทั่วไป (generalization) แบบการวิจัยในเชิงปริมาณ การเลือกตัวอย่างของตำบลในจังหวัดตราดจะเจาะจงที่ตำบลซึ่งมีศักยภาพจัดการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต ดังนั้น จึงไม่ได้เน้นตำบลที่มีการท่องเที่ยวอดนิมของคนทั่วไป เช่น ตำบลเกาะช้างซึ่งถือว่าเป็นนักท่องเที่ยวหาดในระดับ active beach ในที่นี้จะเลือกตำบลที่มีศักยภาพ 12 ตำบล ดังนี้

1) ตำบลเกาะกูด เป็นตำบลที่มีปรากฏการณ์โดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศทางทะเล (ราณี อิลิชัยกุล, 2557: 208-242) จนได้ชื่อว่าอันดามันตะวันออก นอกจากนี้ ยังมีความโดดเด่นเรื่องอาหารทะเลค่อนข้างมากอีกด้วย

2) ตำบลเกาะหมาก เป็นตำบลที่มีปรากฏการณ์โดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศทางทะเลที่เป็นหมู่เกาะ

3) ตำบลคลองใหญ่ เป็นตำบลที่มีปรากฏการณ์โดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวเกี่ยวกับวิถีชุมชนประมงชายแดน

4) ตำบลไม้รูด เป็นตำบลที่มีปรากฏการณ์โดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวชายหาด (sun sea sand) (สุวัฒน์ จุฑากรณ์, 2557: 252) เช่น ชายหาดที่หลากหลาย และที่พักตากอากาศหลายรูปแบบ เป็นต้น

5) ตำบลแหลมกลัด เป็นตำบลที่มีปรากฏการณ์โดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศ แต่มีลักษณะของความหลากหลายของทรัพยากรดังกล่าว เช่น ภูเขา น้ำตก อ่างเก็บน้ำ ลำคลองจนกระทั่งชายหาด เป็นต้น

6) ตำบลท่าโสม เป็นตำบลที่มีปรากฏการณ์โดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (ราณี อิลิชัยกุล, 2557: 281-307) และเชิงอาหาร (ราณี อิลิชัยกุล, 2557: 378-379) ซึ่งเป็นวิถีทั่วไปของคนตราด

7) ตำบลห้วยแร่ เป็นตำบลที่มีปรากฏการณ์โดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศที่มีคลอง 3 น้ำ ระหว่างน้ำจืด น้ำกร่อย และน้ำเค็ม อันมีผลให้มีวิถีที่แตกต่างจากพื้นที่อื่น ๆ

8) ตำบลหนองคันทร้ง เป็นตำบลที่มีปรากฏการณ์โดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศป่าชายเลนที่ชุมชนและอนุรักษ์ตามธรรมชาติไว้อย่างยั่งยืน

9) ตำบลห้วงน้ำขาว เป็นตำบลที่มีปรากฏการณ์โดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมป่าชายเลนที่มีการสร้างวัฒนธรรมชุมชนในการปกป้องป่าชายเลนเป็นจำนวนหนึ่งกว่าไร่ไว้เพื่อการเรียนรู้แก่คนทั่วไป

10) ตำบลน้ำเชี่ยว เป็นตำบลที่มีปรากฏการณ์โดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมทางด้านศาสนาที่เป็นการประสานระหว่างวิถีของพุทธศาสนาและอิสลามไว้ได้อย่างกลมกลืน

11) ตำบลหนองโสน เป็นตำบลที่มีปรากฏการณ์โดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวในเชิงอาหารทะเลเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเที่ยวหรือผ่านท่าเรือไปท่องเที่ยวที่เกาะช้าง

12) ตำบลแหลมงอบ เป็นตำบลที่มีปรากฏการณ์โดดเด่นของทรัพยากรการท่องเที่ยวในเชิงประวัติศาสตร์ (ไพฑูรย์ มีกุล, 2557: 4.1-4.17) ของตำบลชายทะเลที่อยู่ปลายสุดของภาคตะวันออก เช่น อนุสาวรีย์ยุทธการเกาะช้าง เป็นต้น

นอกจากนี้ ในการดำเนินการวิจัย ที่อยู่ภายใต้แนวการวิจัยแบบสหวิทยาการแบบข้ามพันสาขา (transdisciplinary research) อาศัยวิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (mixed method) มาใช้เพื่อเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ วิธีการวิจัยแบบผสมผสานในที่นี้ประกอบด้วย (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2559: 90-94)

1) การวิจัยเอกสาร (documentary research) เอกสารที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นการมุ่งรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร 3 ประเภท ได้แก่ เอกสารชั้นต้น เอกสารชั้นรองและเอกสารชั้นสาม ดังนี้

1.1) เอกสารชั้นต้น (primary data) เป็นข้อมูลที่ยังมิได้ผ่านการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ผู้วิจัยถือว่าเป็นข้อมูลดิบ ข้อมูลส่วนนี้ได้จากการเก็บรวบรวม

เอกสารที่ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ได้แก่ เอกสารการประชุม บันทึกการประชุม เอกสารทางราชการ หนังสือพิมพ์ และอินเทอร์เน็ต เช่น รายงานการประชุมของหอการค้าจังหวัดตราด เป็นต้น

1.2) เอกสารชั้นรอง (secondary data) เป็นเอกสารที่มีภาววิเคราะห์ ข้อมูลแล้ว เอกสารชั้นรองเหล่านี้ที่สำคัญ เช่น ตำราทางวิชาการ บทความวิชาการ งานวิจัย และวิทยานิพนธ์ เป็นต้น

1.3) เอกสารชั้นสาม หมายถึง เอกสารอ้างอิง ได้แก่ กฎหมาย ฎระเบียบ คำสั่ง เอกสารประเภทสารานุกรม เช่น หนังสือวัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษ์ณภูมิปัญญาจังหวัดตราด เป็นต้น

2) การสัมภาษณ์ประวัติศาสตร์จากการบอกเล่า (oral history) เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างโดยมีแนวสัมภาษณ์ การสัมภาษณ์ในที่นี้จะกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้อาวุโสที่รู้เรื่องเกี่ยวกับหัวข้อวิจัยอย่างดี เช่น ผู้อาวุโสของตำบล ผู้อาวุโสที่เป็นผู้นำที่เป็นทางการ และผู้อาวุโสที่เป็นผู้นำที่ไม่เป็นทางการ เป็นต้น

3) การสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) เป็นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview) โดยอาศัยแนวการสัมภาษณ์ ผู้ให้สัมภาษณ์มีลักษณะเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (key-informant) ซึ่งเป็นผู้รู้เรื่องเกี่ยวกับตำบลในการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และนักการเมืองท้องถิ่น ซึ่งเป็นผู้นำที่เป็นทางการ ในปัจจุบัน ผู้นำประชาสังคมตำบล เช่น ประธานกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล หรือเป็นหัวหน้าส่วนราชการในอำเภอ เป็นต้น

ในบางกรณีหรือบางตำบลผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย (small group) เสริมการวิจัยประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า หรือการสัมภาษณ์เจาะลึกในบางสถานการณ์ การสัมภาษณ์กลุ่มย่อย เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้ผู้ให้ข้อมูลหลักระหว่าง 3-5 คน โดยใช้แนวการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ เพื่อให้ข้อมูลหลักที่เป็นกลุ่มดังกล่าว จะช่วยเติมเต็มข้อมูลซึ่งกันและกันในขณะเดียวกันก็จะช่วยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลซึ่งกันและกันด้วย

4. การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ

การตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ในการวิจัยเชิงคุณภาพนั้นเราถือว่าผู้วิจัยเป็นเครื่องมือวิจัยหลักและจากฐานคิดของแนวการตีความทางสังคมมองว่าความจริงทางสังคมเป็นสิ่งสร้างจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้น ในการตรวจสอบข้อมูลจึงต้องพิจารณาจากมนุษย์ที่เป็นผู้สร้างวัฒนธรรมตามที่เรารู้จักกันว่าเป็น “คนใน” (insider) ในการตรวจสอบข้อมูลจากการสัมภาษณ์เราอาจใช้เทคนิคดังต่อไปนี้ (ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์, 2559: 111)

4.1 การตรวจสอบจากจุดยืนที่ต่างกัน ในการศึกษาข้อมูลท่องเที่ยวในตำบลไคตำบลหนึ่ง ผู้วิจัยจะต้องสัมภาษณ์บุคคล 3 กลุ่มที่มีจุดยืนแตกต่างกัน คือ กำนันผู้ใหญ่บ้านที่รับผิดชอบในการปกครองท้องที่ นักการเมืองท้องถิ่นที่มีตำแหน่งในองค์กรปกครองท้องถิ่น หรือผู้นำสภาองค์กรชุมชนตำบลที่เป็นประชาสังคมท้องถิ่น เป็นต้น

4.2 การตรวจสอบจากแหล่งข้อมูลที่ต่างกัน กล่าวคือ ใช้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ข้อมูลจากเอกสาร และข้อมูลจากการสังเกตการณ์โดยตรง

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลในงานวิจัยนี้จะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพที่เน้นการตีความหมายทางสังคมโดยมีหลักการวิเคราะห์ที่สำคัญ ดังนี้

5.1 การวิเคราะห์หัวข้อสภาพทั่วไปของจังหวัดตราดเกี่ยวกับบริบททางประวัติศาสตร์ของจังหวัดจันทบุรีโดยจัดข้อมูลตามช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลด้านทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน ข้อมูลสินค้าท่องเที่ยวของชุมชน และข้อมูลสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวภายในชุมชนจะใช้การจัดหมวดหมู่ให้เป็นระบบโดยการจำแนกประเภทข้อมูล เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็น 3 กลุ่ม

5.3 การวิเคราะห์ประเภทของการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะใช้การวิเคราะห์แบบเปรียบเทียบ คือ การวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่างของข้อมูลตั้งแต่ 2 ชุดขึ้นไปเพื่อสร้างข้อสรุปบางอย่าง (สุภางค์ จันทวานิช, 2535: 71)

5.4 การวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การบูรณาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อแสวงหาความเป็นเหตุเป็นผล ในที่นี่จะใช้ SWOT ในฐานะที่เป็นการวิเคราะห์เชิงระบบ

6. ผลการวิจัย

ในการนำเสนอข้อค้นพบที่เป็นผลการวิจัย ผู้วิจัยจะนำเสนอโดยมุ่งตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยหลักทั้ง 2 ข้อ ดังนี้

6.1 ทรัพยากรการท่องเที่ยว สินค้าท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับตำบลของจังหวัดตราด ข้อค้นพบจากการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยว สินค้าท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวก ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนระดับตำบลของจังหวัดตราด สามารถแสดงผลได้จากตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลที่ศึกษาในจังหวัดตราด

ทรัพยากรการท่องเที่ยว	สินค้าท่องเที่ยว	สิ่งอำนวยความสะดวก
1. ตำบลเกาะกูด (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกาะกลางทะเล)		
- นาคคคลองเจ้า - หาดคลองเจ้า - หาดอ่าวพร้าว - อ่าวง่ามไข - หาดบางเบ้า - หาดคลองหิน - อ่าวจาก - อ่าวสลัด - เขาเรือรบ	- กาแฟบ้านพอ - ครัวคูสิดา - อ่าวสลัด ซีฟู้ด - ร้าน Pizza & Pasta - ล่องซิม เกาะกูด - แมงโกรฟ เกาะกูด - กัปตันฮุก รีสอร์ท - ร้านอาหารบนต้นไม้ - การดำน้ำดูปะการัง - ปลายี่สาวท	- อาณาเล รีสอร์ท - อเวย์ เกาะกูด รีสอร์ท - สวนยาเกาะกูด รีสอร์ท แอนด์ สปา - เกาะกูด บีช รีสอร์ท - เดอะ รีดค คาเฟ่ - ซี บีช แอท เกาะหมาก - ไข่น้ำ คีรี

ตารางที่ 1 (ต่อ)

2. ตำบลเกาะหมาก (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่เกาะ)		
- อ่าวนาค - อ่าวแหลมสวนใหญ่ - อ่าวขาว - อ่าวไผ่แหลมสน	- เกาะหมากซีฟู้ด - ไอททะเลบีชบาร์ - บีชคาเฟ่ - ร้านอาหารชาวาน่า - ร้านเจ็ดอ้อसानฟู้ด	- เกาะหมาก รีสอร์ท - เกาะหมาก บูรีฮัท เนเชอรัล รีสอร์ท - กู๊ดไทม์ รีสอร์ท แอนด์ วิลล่า - ไอแลนด์ รีสอร์ท โฮเทล - บ้านเกาะหมาก - Seavana Koh Mak Beach Resort - Little Moon Villa
3. ตำบลคลองใหญ่ (การท่องเที่ยวชุมชนประมงชายแดน)		
- หาดทรายงาม - ศาลเจ้าแม่ทับทิม	- ร้านครัวสวย	- พบทะเล รีสอร์ท - โลมทะเล รีสอร์ท - โรงแรม ช้างวิว - บ้านพักตากอากาศ
4. ตำบลไม้รุุด (การท่องเที่ยวชายทะเล)		
- หาดบานชื่น - ศูนย์ราชการอุษณีย์ สภากาชาดไทย เขาล้าน - เทศกาลชมแมงกะพรุน หลากสี - หาดไม้รุุด	- โจรสลัด ซีฟู้ด - ร้านล้านเต็มดวง - นื่องโพธิ์@หาดบานชื่น	- บ้านไม้รุุดรีสอร์ท - แมงโก้ บีช รีสอร์ท
5. ตำบลแหลมกลัด (การท่องเที่ยวแนวหลากหลาย เชิงนิเวศ)		
- การชมโลมาอิรวดี - การนั่งเรือชมล้าคลอง สะพานหิน - น้ำตกท่าเส้น - หาดลานทราย - น้ำตกสะพานหิน - ลานหอยขาว - วัดสะพานหิน	- หาดพลอยแดงซีฟู้ด - The Cape Seafood - เซ็นทาราซานทะเลรีสอร์ทแอนด์วิล ล่า - โรงแรมโกลเด็นคิลฟ์บีชรีสอร์ท - ครัวเขาวรรทัดซีฟู้ด - หาดมุกแก้ว รีสอร์ท - ร้านอาหารลานทราย รีสอร์ท	- เซ็นทารา ซานทะเล รีสอร์ท แอนด์ วิลล่า ตราด
6. ตำบลท่าโสม (การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม)		
- วัดท่าโสม - ซิลส์ล่องเรือ ดูแพหอย นางรม อ่าวท่าโสม กลาง ทะเลตราด	- หอยแครง - หอยนางรม - ผลไม้	- มนต์ โสมสเดย์ - สนามบินท่าโสมจังหวัดตราด

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ทรัพยากรการท่องเที่ยว	สินค้าท่องเที่ยว	สิ่งอำนวยความสะดวก
7. ตำบลห้วยแร่ (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศคลองสามน้ำ)		
- การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลห้วยแร่	- ผลไม้ - สับปะรดพันธุ์ตราดสีทอง - น้ำปลา	- โฮมสเตย์กลุ่มท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลห้วยแร่ ตราด
8. ตำบลหนองคันทรอง (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลน)		
- ป่าชายเลนบ้านท่ากระแนะ - ชาว์ร้อยรูและการขัดมือ ด้วยสมุนไพร - สป่าเจ็กหรือสป่าปันโต - เรือใบคันทรอง - เรียนรู้การมัดปูดำ - ชมนกเหยี่ยวแดง	- ร้านอาหารคนพลัดถิ่น - The Cape Seafood ซีฟู๊ดรสจัด - ร้านสวนปู	- บ้านปู้รีรีสอร์ท แอนด์ สปา
9. ตำบลห้วยน้ำขาว (การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมป่าชายเลน)		
- ป่าชายเลน 12,000 ไร่ - ล่องเรือชมป่าชายเลน บ้านเบรีดใน - ชมหิ่งห้อยป่าชายเลน บ้านเบรีดใน - มหัศจรรย์ไม้กลายเป็นหิน อายุนับล้านปี - โครงปลาวาฬยักษ์ - ท่องเที่ยวเชิงเกษตรห้วย น้ำขาว แหล่งรวมปูนิ่ม	- เซอร์รีแอน ซีฟู๊ด - แหล่งรวมปูนิ่มของดีเมืองตราด - น้ำปลาแท้ ตราแม่บ้านคันทนา - น้ำพริกนรกปลาอินทรีชัย - ปูแสมสามรส - หอยหวานสมุนไพร	- โฮมสเตย์ฟาร์มปูนิ่ม ตำบลห้วยน้ำ ขาว - ตูปู โฮมสเตย์
10. ตำบลน้ำเชี่ยว (การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทางศาสนา)		
- วัดน้ำเชี่ยว - มัสยิดอัลกุบรอ (200ปี)	- หมวกใบจาก - ข้าวเกรียบยาหน้า และตั้งเมกรอบ	- โฮมสเตย์ บ้านน้ำเชี่ยว
11. ตำบลหนองโสน (การท่องเที่ยวเชิงอาหารทะเล)		
- การลงแขกเกี่ยวข้าวแบบ โบราณ - งานประเพณีวัฒนธรรม พื้นบ้าน - ดอกปอเทืองบาน หนอง โสน	- ทิวอารา	- บ้านทิวอารา รีสอร์ท

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ทรัพยากรการท่องเที่ยว	สินค้าท่องเที่ยว	สิ่งอำนวยความสะดวก
12. ตำบลแหลมงอบ (การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์)		
- อนุสรณ์สถานยุทธนาวีที่ เกาะช้าง - ประกาศแหลมงอบ - พระบรมราชานุสาวรีย์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 - จารึกประวัติศาสตร์ รัชกาลที่ 5	- เงินยอ ของฝากแหลมงอบ - ข้าวราดแกงแจ้แจ้ว - ริมทะเลซีฟู้ดแอนดิริสอร์ท - สุดตะวัน ซีฟู้ด (ครุชาติ) - จันทรา กว๊านเดี่ยวทะเล	- สุขาภิบาลแหลมงอบ - โรงแรมแหลมงอบ อินน์ - โรงแรมพาราไดซ์

จากตารางที่ 1 พบว่า จากกรณีศึกษาทรัพยากรการท่องเที่ยว สินค้าท่องเที่ยว และสิ่งอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการท่องเที่ยว ในพื้นที่ตำบล 12 ตำบลของจังหวัดตราด ทรัพยากรของตำบลดังกล่าวสามารถนำมาใช้ประโยชน์เพื่อจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ และสามารถพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวหลักที่เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง (signature) ได้อย่างหลากหลายภายในจังหวัด ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกาะกลางทะเล การท่องเที่ยวเชิงนิเวศหมู่เกาะ การท่องเที่ยวชุมชนประมงชายแดน การท่องเที่ยวชายทะเล การท่องเที่ยวแนวหลากหลายเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศคลองสามน้ำ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศป่าชายเลน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมป่าชายเลน การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทางศาสนา การท่องเที่ยวเชิงอาหารทะเล และการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

6.2 ยุทธศาสตร์บูรณาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสร้างความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ของจังหวัดตราด ข้อค้นพบเกี่ยวกับการพัฒนายุทธศาสตร์การบูรณาการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อสร้างความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ของจังหวัดตราด จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบการท่องเที่ยวของตำบลตัวอย่าง ในจังหวัดตราดจากหัวข้อที่ผ่านมา เราจะพบว่า การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงของตราดโดยอาศัยการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นจำเป็นต้องมีการบูรณาการระหว่างการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชน

ประมงชายแดน เจริญวัฒนธรรม ทางศาสนา เชิงอาหาร และเชิงประวัติศาสตร์ เพื่อให้ตลาดโดยภาพรวมบรรลุประสิทธิผลในการสร้างความเป็นธรรมเกี่ยวกับการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวของจังหวัด

ในการบูรณาการการท่องเที่ยวดังกล่าวจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้เห็นฐานะทางยุทธศาสตร์ (strategic position) และแนวทางในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ ผู้วิจัยจึงได้วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค (SWOT analysis) ของจังหวัดตราด พบว่า ผลการวิเคราะห์มีดังนี้ คือ

1) จุดแข็งของจังหวัดตราดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดตราด ที่สำคัญมีดังนี้ คือ

1.1) มีทรัพยากรท่องเที่ยวทางธรรมชาติ มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทั้งทะเลชายหาดป่าชายเลนและปะการังที่มีความโดดเด่นสมบูรณ์และสวยงามเป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศโดยเฉพาะหมู่เกาะช้างเกาะกูดและเกาะหมากซึ่งมีความสะดวกในการเดินทางทั้งทางบก ทางทะเล และทางอากาศ

1.2) เป็นแหล่งผลิตอาหาร และยังเป็นแหล่งผลิตผลไม้ที่มีชื่อเสียงเช่นทุเรียนมังคุดเงาะลองกองสับปะรด ผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและเป็นแหล่งผลิตอาหารทะเลขนาดใหญ่

1.3) แผนยุทธศาสตร์จังหวัดที่ตราด ปี 2553-2556 โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาจังหวัดในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การพัฒนาให้ตราดเป็นเมืองชายแดน การพัฒนาให้เป็นเมืองท่องเที่ยว และการพัฒนาให้ตราดเป็นศูนย์กลางเครือข่ายเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคม

2) จุดอ่อนของจังหวัดตราดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดตราด ที่สำคัญ คือ โครงสร้างการกระจุกตัวของการท่องเที่ยวในจังหวัดตราด

3) โอกาสของจังหวัดตราดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดตราด ที่สำคัญมีดังนี้ คือ

3.1) การขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและยั่งยืนของโลก กระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของโลก

3.2) นโยบายการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตราด รัฐบาลมีนโยบายในการพัฒนาเขตเศรษฐกิจพิเศษจังหวัดตราด โดยมุ่งยุทธศาสตร์ที่สำคัญว่า “ศูนย์กลางการค้าขนส่ง ขนส่งต่อเนื่องระหว่างประเทศ และศูนย์กลางให้บริการการท่องเที่ยวระดับภูมิภาค”

4) อุปสรรคของจังหวัดตราดของการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดตราด ที่สำคัญคือ การเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศของโลกส่งผลกระทบต่อจังหวัดตราดต้องประสบกับภัยธรรมชาติหลายครั้ง ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตทรัพย์สินและพืชผลทางการเกษตร ได้แก่ แผ่นดินไหว ดินโคลนถล่ม และน้ำป่าไหลหลาก วาตภัย (กัดเซาะชายฝั่ง/คลื่นพายุหมุนยกซัดฝั่ง) แผ่นดินไหว และสึนามิ

จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค เพื่อพัฒนาฐานทางยุทธศาสตร์ของจังหวัดตราดในการบูรณาการท่องเที่ยวชุมชนเพื่อสร้างความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ของจังหวัดตราดนั้น จะพบว่าแต่เดิมรายได้ของจังหวัดตราดกระจุกตัวอยู่ที่เกาะช้าง ในรูปลักษณะของความเป็นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ขณะที่ยุทธศาสตร์ที่ควรจะเป็นของจังหวัดตราดก็คือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีของจอห์น รอลล์ แนวคิดเรื่องความเป็นธรรม (fairness) โดยมีเสนอให้รัฐช่วยเหลือชดเชยแก่คนจน เน้นความเสมอภาคที่ให้โอกาสทุกคนแข่งขันกันโดยเริ่มต้นจากจุดแรกเท่า ๆ กัน และให้รัฐมีบทบาทเป็นเสมือนกรรมการ ดังนั้น จึงเป็นความเป็นธรรมทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองคือ การใช้กลไกของรัฐและตลาดนั่นเอง จังหวัดตราดมีฐานทางยุทธศาสตร์ในลักษณะที่เรียกว่า ยุทธศาสตร์เชิงรุก (SO) ยุทธศาสตร์เชิงรุกในที่นี้ หมายความว่า สภาพแวดล้อมภายใน มีจุดแข็งเป็นหลัก ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ แหล่งผลิตอาหารและแผนยุทธศาสตร์ที่เอื้ออำนาจการท่องเที่ยว นอกจากนี้จังหวัดตราดยังมีสภาพแวดล้อมภายนอกที่เป็นโอกาสเป็นหลัก ได้แก่ การขยายตัวของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและนโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษ ฐานทางยุทธศาสตร์ในการท่องเที่ยวชุมชนของจังหวัดตราดที่มีลักษณะยุทธศาสตร์เชิงรุกนั้น จึงมีความจำเป็นต้องขับเคลื่อนการท่องเที่ยวชุมชนในจังหวัดตราด โดยมุ่งใช้

จุดแข็งของจังหวัดตราด เพื่อมาพัฒนาให้เป็นประโยชน์ต่อโอกาสที่เอื้ออำนวย ส่วนเนื้อหาเชิงยุทธศาสตร์ในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดตราด ที่จะช่วยสร้างเป็นธรรมในการกระจายรายได้นั้น ควรให้ความสำคัญต่อประเด็นต่อไปนี้

1) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดตราด ในการใช้กลไกการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อช่วยกระจายรายได้จำเป็นที่จะต้องขยายแหล่งท่องเที่ยวให้มากขึ้นเพื่อการกระจายรายได้จะกว้างขวางขึ้น กลยุทธ์ในการตอบสนองของยุทธศาสตร์ดังกล่าวมีรูปแบบที่สำคัญ ดังนี้

1.1) กลยุทธ์พัฒนาเพื่อยกระดับแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่เดิม ได้แก่ โครงการพัฒนาหาดบานชื่น โครงการพัฒนาตลาดปลา เป็นต้น

1.2) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมใหม่ ได้แก่ โครงการส่งเสริมการพัฒนาที่พักรองรับนักท่องเที่ยวแบบ homestay ในแหล่งท่องเที่ยวชุมชนประมงดั้งเดิม โครงการพัฒนาที่พักรับนักท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์กลางน้ำบริเวณสันเขื่อนกันคลื่นหน้าท่าเทียบเรือน้ำลึก โดย อบต.คลองใหญ่ โครงการพัฒนาโครงข่ายทางเดินเท้าเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวย่านอนุรักษ์ชุมชนย่านการค้าเก่า เป็นต้น

1.3) กลยุทธ์ดำรงรักษาภูมิเอกลักษณ์และพัฒนาสภาพแวดล้อมของพื้นที่เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่น่าจดจำและประทับใจสำหรับเมือง ได้แก่ โครงการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมชุมชนประมงดั้งเดิมเพื่อส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีไทยเพิ่มรายได้ให้กลุ่มอาชีพประมง โครงการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมชุมชนย่านการค้าเก่าใจกลางเมืองต่อเนื่องท่าเทียบเรือ เป็นต้น

2) การเชื่อมโยงการท่องเที่ยวระหว่างจังหวัดตราดกับประเทศกัมพูชา จังหวัดตราดจึงเป็นจุดท่องเที่ยวหลักที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวในฐานะเป็นจุดปลายทาง การท่องเที่ยวภายในประเทศ และเป็นต้นทาง และทางผ่าน สำหรับการท่องเที่ยวในกลุ่มประเทศอินโดจีนตอนใต้ โดยทำหน้าที่เชื่อมโยงการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่ประเทศกัมพูชาที่บ้านหาดเล็ก อำเภอคลองใหญ่ ตราดจึงมีลักษณะเด่นและมีความพร้อมในการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตราดกับการท่องเที่ยวทางชายฝั่งทะเลกัมพูชา 4 จังหวัด คือ เกาะกง สีหนุวิลล์ กัมปอตและแกบ

3) ยุทธศาสตร์การสร้างความเข้มแข็งให้ SMEs เพื่อพัฒนาศักยภาพ การท่องเที่ยวโดยชุมชน มุ่งเน้นให้ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม สามารถเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายการผลิตของผู้ประกอบการขนาดใหญ่ที่เข้ามาลงทุน ในเขตเศรษฐกิจพิเศษ

7. สรุปและอภิปรายผล

ผลการศึกษางานวิจัยโครงการวิจัยยุทธศาสตร์การบูรณาการท่องเที่ยว ชุมชนเพื่อสร้างความเป็นธรรมของการกระจายรายได้จังหวัดตราด พบว่า ประเด็น การกระจายรายได้โดยผ่านกลไกของการท่องเที่ยวโดยชุมชนภายใต้การ- ขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงนั้นถือว่าเป็นความรู้ใหม่ในวงการวิชาการเนื่องจากผลการ- สังเคราะห์งานวิจัยและบทความของเศรษฐกิจพอเพียงโดยสถาบันการจัดการเพื่อ ชนบทของสังคมมูลนิธิตุ วรณะชนบทแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์ (2550) ได้สรุปจากการทบทวนเอกสารจำนวน 204 เรื่อง ที่ประกอบด้วยองค์ความรู้เศรษฐกิจ พอเพียงด้านเศรษฐศาสตร์ 46 เรื่อง ด้านการเมือง 51 เรื่อง ด้านการศึกษา 51 เรื่อง ด้านสุขภาพ 2 เรื่อง ด้านสิ่งแวดล้อม 2 เรื่อง และด้านกฎหมาย 1 เรื่อง ในช่วงปี พ.ศ. 2542-2550 นั้นยังไม่มีเอกสารเรื่องใดที่วิจัยเกี่ยวกับการกระจายรายได้โดยผ่านกลไก การท่องเที่ยวโดยชุมชนเลย ข้อค้นพบของการศึกษางานวิจัยนี้ได้ชี้ให้เห็นว่าควรใช้ กลไกทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองในการสนับสนุนการกระจายรายได้ในการจัดการ- การท่องเที่ยวโดยชุมชน

ในการอภิปรายถึงทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นธรรมซึ่งดำรงอยู่ในสังคม วิชาการตะวันตกจะพบว่ามีความคิดเกี่ยวกับความเป็นธรรมที่แตกต่างกันไปตามนัก- ปรัชญาการเมืองที่สำคัญ ดังนี้ (สฤณี อาชวานันทกุล, 2554)

1) แนวคิดของอริสโตเติล แนวคิดเรื่องความเป็นธรรมของอริสโตเติล ตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่าสังคมการเมืองเท่านั้นที่จะช่วยให้มนุษย์ได้รับความสุขที่เป็น ชีวิตที่ดี ความยุติธรรมหรือความเป็นธรรม คือการตอบสนองแก่คนอย่างเหมาะสม ดังนั้น ความเป็นธรรมจึงเป็นเรื่องของคุณธรรม แต่มนุษย์เรามีความไม่เท่าเทียมเสมอ

ภาคทางชนชั้น ดังนั้น ควรให้กลุ่มคนที่มีคุณธรรมสมควรที่จะเป็นผู้มีอำนาจในการเป็นผู้นำให้คนอื่นไปสู่ความสุขและความยุติธรรม

2) จอห์น ล็อค แนวคิดของ จอห์น ล็อค เกี่ยวกับความเป็นธรรมตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่ามนุษย์มีศักยภาพเท่าเทียมกันในการแสวงหาความสุข ดังนั้น มนุษย์จึงสมควรได้รับสิ่งต่าง ๆ เท่าเทียมกันโดยเฉพาะเกี่ยวกับเรื่อง สิทธิในการมีชีวิตอยู่ การเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์และเสรีภาพ ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ทำให้คนเราสามารถแสวงหาความสุขได้ เมื่อพิจารณาในทางเศรษฐกิจ จอห์น ล็อค เสนอว่า มนุษย์ควรมีสติเกี่ยวกับผลผลิต เช่น ที่ได้มาจากแรงงานของตน แนวคิดนี้ต่อมาได้พัฒนาเป็นการใช้ระบบตลาดเพื่อจัดสรรผลประโยชน์ให้เป็นธรรม

3) จอห์น รอลล์ แนวคิดเรื่องความเป็นธรรม ของจอห์น รอลล์นั้น มุ่งเสนอให้รัฐช่วยเหลือชดเชยแก่คนจน โดยให้ผู้ที่ได้เปรียบต้องยอมจ่ายให้แก่คนที่เสียเปรียบในรูปของสวัสดิการของรัฐ จอห์น รอลล์ เน้นความเสมอภาคที่ให้โอกาสทุกคนแข่งขันกันโดยเริ่มต้นจากจุดแรกเท่า ๆ กัน และให้รัฐมีบทบาทเป็นเสมือนกรรมการ ดังนั้น จึงเป็นความเป็นธรรมทางด้านเศรษฐกิจและการเมืองคือ การใช้กลไกของรัฐและตลาดนั่นเอง

4) คาร์ล มาร์ก แนวคิดความเป็นธรรมของคาร์ล มาร์ก เป็นการมองในเชิงโครงสร้างคือ คาร์ล มาร์ก เห็นว่าระบบทุนนิยมก็มีความยุติธรรมตามแบบของตน และระบบคอมมิวนิสต์มีความยุติธรรมตามแบบของตนเช่นกัน แต่คาร์ล มาร์กเห็นว่าความยุติธรรมในระบบคอมมิวนิสต์ดีกว่าทุนนิยม เนื่องจากมนุษย์ทุกคนเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม ดังนั้น คนเราจึงมีแรงจูงใจในการทำการผลิตทำให้สามารถผลิตของกินของใช้ที่มากเกินต่อความต้องการของสังคม ดังนั้น ปัญหาความยุติธรรมก็จะยุติลงเพราะมีผลผลิตมากเกินไปจนใครก็สามารถจะเอาไปก็ได้

ข้อค้นพบในงานวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การบูรณาการท้องถิ่นเพื่อชุมชนนี้เพื่อสร้างความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ของจังหวัดตราด สอดคล้องกับทฤษฎีความยุติธรรมหรือความเป็นธรรมของจอห์น รอลล์ ซึ่งควรเน้นกลไกเศรษฐกิจการเมืองทั้งบทบาทของรัฐและตลาด เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้แต่ข้อค้นพบมีสิ่งที่ต้องพิจารณาเพิ่มจากทฤษฎีของจอห์น รอลล์ ก็คือ นอกจากการใช้กลไกของรัฐและตลาดแล้วควร

เพิ่มกลไกของชุมชนเข้าไปด้วย เนื่องจากกลไกชุมชนเป็นกลไกภายใน ที่จะช่วยให้การกระจายรายได้โดยกลไกของรัฐและกลไกตลาดให้กระจายไปอย่างกว้างขวางภายในชุมชน ตำบลด้วย กลไกชุมชนที่สำคัญ ได้แก่ ระบบญาติสนิทมิตรสหาย กลไกการปกครองท้องถิ่น กลไกการปกครองท้องถิ่น และกลไกสภาองค์กรชุมชนตำบล เป็นต้น

8. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและการวิจัยในอนาคตของโครงการวิจัยยุทธศาสตร์การบูรณาการท้องถิ่นเพื่อชุมชนเพื่อสร้างความเป็นธรรมของการกระจายรายได้จังหวัดตราด ที่เป็นนัยยะที่ได้จากผลการวิจัยที่สำคัญ ได้แก่

8.1 เนื่องจากประเด็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงและการสร้างความเป็นธรรมในการกระจายรายได้ถือว่าเป็นประเด็นที่มีความสำคัญต่อสภาพสังคมไทยในปัจจุบันซึ่งประสบปัญหาเกี่ยวกับความไม่เป็นธรรมทางสังคมดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาเพื่อชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาหรือการขับเคลื่อนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงนั้นจะช่วยในการสร้างความเป็นธรรมทางสังคมได้อย่างไร ในการวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงในอนาคตต่อไปจึงควรต้องให้ความสำคัญต่อเรื่องการสร้างความเป็นธรรมทั้งทางด้านการท่องเที่ยว การบริการ การค้า และการผลิตที่ครอบคลุมทั้งการผลิตขนาดกลางและขนาดย่อมรวมถึงขนาดใหญ่ด้วย

8.2 เนื่องจากการท่องเที่ยวจังหวัดตราดกำลังได้รับการสนับสนุนจากนโยบาย 12 เมืองต้องห้ามพลาดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ม.ป.ป.) ดังนั้นจึงควรนำผลวิจัยของโครงการวิจัยยุทธศาสตร์การบูรณาการท้องถิ่นเพื่อชุมชนเพื่อสร้างความเป็นธรรมของการกระจายรายได้จังหวัดตราดมาใช้เป็นเครื่องมือพื้นฐานในการนำนโยบาย 12 เมืองต้องห้ามไปปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ยิ่งขึ้น

รายการอ้างอิง

เอกสารภาษาไทย

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (ม.ป.ป.). 12 เมืองต้องห้ามพลาด. ม.ป.ท.
- คณะกรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุในคณะกรรมการอำนวยการจัดงานเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. (2542). *วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดตราด*. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว.
- ชัยยนต์ ประดิษฐ์ศิลป์. (2553). *การให้คำปรึกษา เรื่องการพัฒนายุทธศาสตร์และการบริหารจัดการที่ดี เพื่อสนับสนุนการพัฒนาขีดความสามารถแกนนำของชาวองค์กรชุมชนระดับจังหวัด กรณีจังหวัดตราด*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- _____. (2559). *ตำราปฏิบัติการวิจัยทางสังคม*. จันทบุรี: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี.
- ไพฑูริย์ มีกุล. (2557). *ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณสถาน และศาสนสถาน*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ราณี อิศัยกุล. (2557). *การจัดการท่องเที่ยวเฉพาะทาง*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วิไลลักษณ์ เสรีตระกูล และคณะ. (2550). *การประมาณรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวทางธรรมชาติอย่างยั่งยืน บนพื้นที่เกาะช้าง กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สมชาย เดชะพรหมพันธุ์. (2546). *ชุมชนเกาะช้าง*. ชลบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สิตางค์ เจริญวงศ์. (2554). *การก่อรูปองค์กรของภาคประชาชนในจังหวัดตราด*. ชลบุรี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.

สุภางค์ จันทวานิช. (2535). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. กรุงเทพฯ:

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงมหาวิทยาลัย.

สุวัฒน์ จูรากรณ์. (2557). *แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่.

สถณี อาชวานันทกุล. (2554). *ความยุติธรรม*. กรุงเทพฯ: openworlds.

เอกสารภาษาต่างประเทศ

Charles, T. and Abbas, T. (2009). *Foundations of Mixed Methods Research: Integrating Quantitative and Qualitative Approaches in the Social and Behavioral Sciences*. London: SAGE.

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

สมโภชน์ วาสูกรี. (2559, 21 ตุลาคม). ประชาชนชาวบ้านจังหวัดตราด. สัมภาษณ์.

_____. (2559, 29 ธันวาคม). ประชาชนชาวบ้านจังหวัดตราด. สัมภาษณ์.